

Minne om
slaget i
Gratangen
25.4.40
fortalt av
"mor"
i april 1990

Den 11. april kom Harstad Befalskole med bil til Fossbakken, og gikk videre på ski til Gratangen. Litt over midnatt lå de i stilling med kanoner like nord for Gratangen turiststasjon. Tidlig om morgenen kom en tysk tropp opp mot turiststasjonen fra Gratangsbøtn.

Da de oppdaget at tyskerne kom, åpnet de ild, men dessverre var kanonene feil innstilt, og nedslagene kom nedover bygda. To granater eksploderte ved fjøset hos oss, og det ble store skader. En granatsplint gikk gjennom huset og traff tverrtreet på en stol på kjøkkenet, som min mann nettopp hadde reist seg fra. Denne splinten har jeg gjemt, som et minne. Kanonene ble imidlertid rett innstilt, tyskerne ble truffet og rømte i panikk. Vi så tyske soldater og hester, som ble drept, og falt utfor snøskråningen. Etter dette flyttet vi med barna og min gamle svigermor til Tomas Moan, der ble vi i 8 dager. Samme kveld som vi kom til Moan, satte befalskolen fyr på turiststasjonen, og trakk seg tilbake til Lapphaugen.

Den 24. april kl. 6 om morgenen, oppdaget jeg at Langmosletta var tildekket av hvitkledde menn. Hvilken nasjon det var, visste jeg ikke.

Jeg gikk da og vekket min mann. Soldatene jeg hadde sett, kom da trekkende over dalen, og utover til oss.

Den dagen var det snøkov ute.

En soldat hoppet over hagegjerdet, og da oppdaget min mann at de var norske. Akkurat da slo stueklokken syv. Det hørte soldaten, og ble fryktelig redd, for han trodde det var tyskere i huset. Min mann gikk da ut og snakket med dem, og fortalte at det ikke var tyskere hos oss. Inn kom kaptein Nyquist med sine våte, slitne og sultne menn.

Jeg hadde bakt 24 brød og kjernet smør, fordi det hadde vært snakk om evakuering. Jeg skar opp alle brødene til siste skalk, og soldatene fikk tørket sine våte klær.

De fikk da ordre fra major Bøckmann at de skulle grave stillinger bl. a. På vår eiendom, oppe ved den nå nye E6. Så ble det såå til Bøckmann holde vakt i stillingene om natten. Til det svarte han, at alle skulle gå ned og hvile seg, men om morgenen kl. 6 skulle alle måte i sine stillinger. Vårt hus var et av de første trønderne kom til i Gratangen. De jeg husker navnene på er 2 leger, den ene het Johansen. Så var det kaptein Lange Andersen, Arne Danielsen og Arvid Akersven.

Den 25. april kl. 4 om morgenen, satte jeg på den store kobberkjelen og kokte 8 liter kaffe. Ute i ytterdøra hørte jeg hesten skrape i stallgulvet. Jeg sprang da ut for å gi han en mate høy. Dermed ble jeg i fjøsen i lang tid. Da hadde tyskerne om natten overtatt alle stillingene til trønderne. Med det samme jeg kom i fjøset, begynte de å skyte med mitraljøse. Inn i fjøset kom de to legene, saget seg en luke i gulvet i veltetålet, gikk inn der og videre inn i gjødselkjelleren. Hver hadde med seg 2 stk. Maskingevær. Det ble sagt at de skjøt med begge hendene, om det går an vet jeg ikke, men det ble meg fortalt.

De lå i gjødselkjelleren og skjøt på tyskerne, som kom opp moan med sivile gisler innimellom seg. Jeg kom meg jo som sagt ikke ut av fjøset, og da jeg sprang fra kubås til kubås, så jeg hvordan de tyske soldatene falt innimellom de sivile. Jeg så også huset til Johanna Lund og fjøsen til Sigmund Hansen, som sto i brann. Den eneste plassen jeg nå kunne gjemme meg, var i gruva. Der hørte jeg hvordan hesten raste av angst og smerte i stallen, inntil det ble stille. Jeg så også at det ene dyret etter det andre falt omm i båsene, og ble drept av kulene. Jeg hadde 3 kuer, hest, kalver og 8 sauer. Da jeg ikke visste hvor jeg skulle springe for ikke å bli skutt, sprang jeg mot fjøsdøra, men da jeg åpnet den, ble jeg stoppet av kaptein Lange Andersen, som sa at jeg ikke måtte springe midt i ilden. Da jeg kom inn i fjøsen igjen, kom det en tett snøeling, og da ble det mindre skyting. Plutselig hørte jeg en stemme fra hestestallen, som ropte tre ganger 'gå- gå- gå!'. Dermed la jeg på sprang inn i våningshuset. Heldigvis var min mann, våre tre barn og min svigermor gått ned i kjelleren, så de var i god behold. Min gamle svigermor Jakobine var da 80 år., min mann Jentoft var 42 år. Vår eldste datter Herbjørg var 12 år, Aud var ca 4 1/2 år og vår yngste datter Jorid var ca. 2 1/2 år. Jeg selv var 34 år.

Kjelleren var ikke så stor, så vi satt på potetbingene i le av en tykk gråsteinsmur. Der vi satt, hørte vi alarmen av kuleregnet som gikk gjennom huset, og vi hørte at kopper og kar ble knust.

Ordonans Lindseth kom ned, han hadde fått sjokk. Så kom kaptein Lange Andersen skrikende, og ropte om hjelp. Han hadde fått en kule i skulderen, og blødde stygt.

Jeg snakket da med ordonans Lindseth, som gikk opp fra kjelleren og gav førstehjelp og fikk hon opp til neste gård, som var min svigerbrors, og som lå mer i skjul av skuddlinja. Det var samme hus som major Bøckmann med sitt befall var i. Skytingen stilnet litt.

Så kom det beskjed om at vi måtte komme oss opp dit vi også, og det gjorde vi. Da vi kom inn i kjøkkenet, lå kaptein Lange Andersen inne på soverommet ved siden av. Da han så på meg sa han: "Du var heldig, at du sprang ut av fjøset, for fem minutter senere var alle dyrene drept".

Hesten hadde fått 13 kuler i seg, det viste merkene i stalldøra. Jeg har ennå en del av kulene, som drepte dyrene våre.

Kl. 4 om ettermiddagen kom major Bøckmann opp av kjelleren, mens vi satt der. Så tilkalte han noen av befalet og sa: "Hør mine underornede, nu avvæpnede dere, og går sammen med det tyske røde kors, for å samle inn de døde og sårede. Og jeg vil gå til det hvite huset der inne (det var hos Lars Andersen Thunhaug i Botn), der vil jeg legge igjen en beskjed, hvor jeg går videre. Om det er mulig vil jeg følge med saniteten over til Lavangen". Disse ord har jeg selv hørt.

Med en gang ble røde kors flagget satt opp hos oss. Og etter ordre fra major Bøckmann, som var den øverste, gikk trønderne uten våpen sammen med tyskerne for å samle inn de døde og sårede. De som ble innbrakt hos oss, var ikke noe gledens syn, derimot et trist og umenneskelig syn. Hvor hardt skadet de var, såret i armer og ben, hodeskader og opprevet underliv med store blødninger. Dette medførte selvfølgelig jammer og rop.

Saniteten spurte da min mann og meg, om vi ville være så snill å hjelpe dem, mens de var ute på slagmarken for å se etter flere. De kom inn med en 21 år gammel trøndersoldat, som døde rett innenfor kjøkkendøra.

Saniteten snakket da seg imellom om å ta av han de verdifulle tingene, og sende det til hans etterlatte. Senere kom de inn med 2 tyske soldater. Den ene døde om natten.

Den 21 årige trønderen ble lagt på låven til neste dag. Da kom to menn fra saniteten for å bringe han videre hvor de andre døde trønderne lå, og det var i høyløa til Peder Paulsen Dalslett.

Av trønderne ble 34 drept, 64 såret og 180 savnet. Tre kapteiner fra trønderbataljonen I.R.12, ble drept under slaget i Gratangen. Det var kaptein Nyquist, kaptein Mitli og kaptein Øveraas. De norske sivile fangene (8 gisler) som tyskerne tvangssamlet fra Elvenes og opp Moan, tok de med seg over Langmodalen og opp mot Sørli gård. Derfra opp til riksveien over fjellet til Bjerkvik og Elvegårdsmoen. Deretter ble de tvunget opp til Bjørnefjell, hvor de ble til Norge kapitulerte den 7. juni.

Min mann og jeg fortsatte å hjelpe de sårede så godt som mulig inntil de ble hentet med båt og fraktet til Harstad. Saniteten takket så hjertelig min mann og meg for den hjelp vi hadde gitt til de hardt sårede. Og det er en av de gjerninger jeg har gjort, som jeg aldri vil glemme.

Vi mistet nesten alt vi eide. Dyrene ble drept, hus og fjøs var som en tesil av kulehull og ellers eiendeler var sønderskutt. For alt vi tapte fikk vi ca. kr. 1500, i erstatning. Men vi berget jo livet.

Videre vil jeg fortelle at de 33 trønderne ble gravlagt på Høgebakkan, nåværende kirkegård, inntil Norge måtte kapitulere den 7. juni.

Etter kapitulasjonen ble de gravd opp og sendt hver til sitt hjemsted. Min mann med flere sivile, var da med og grov dem opp.

Den 34. av de falne var kaptein Nyquist. Han ble gravlagt på Elvenes i Gratangsbotn. Da saniteten fant han såret i Langmodalen, og ville hjelpe, svarte han: "Jeg tror jeg skal greie meg". Men dessverre, senere fant saniteten han død der.

Den 1. mai ble to sivile drept. Det var Simon Joakimsen og hans sønn Helge. Simon kjørte krigsmatriell for trønderne, da et fly kom larmende over husene. Simon og hans sønn skulle spenne hesten fra sleden, da flyet slapp bomben ned og eksploderte. Da det var over, lå Simon, sønnen Helge og hesten død.

Dermed vil jeg avslutte min sanne beretning om slaget i Gratangen. Det er ikke noe gledens budskap, når det blir meldt om krig. Hvor mye umenneskelig sorg og skade dette medfører. Der foreldre må med stor sorg, ta imot det triste budskapet at deres kjære sønner drept i krigen, samt en hustru har mistet sin mann, var beskjeden de fikk. Der står ei sorgfull mor med sine barn igjen, han kommer jo aldri mer tilbake.

Så, mitt høyeste ønske er at vi ikke får oppleve noen krig, men at det blir fred i alle land, for den oppvoksende slekt.

(Alfhild Elida Hansine Dalås f Danielsen)

